

TARİHİ FİNANSAL BİLGİLERİN BAĞIMSIZ DENETİMİ VEYA SINIRLI BAĞIMSIZ DENETİMİ DIŞINDAKİ GÜVENCE DENETİMLERİ STANDARDI (GDS 3000) VE BİR UYGULAMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Nuray URAL**

Dr. Öğr. Üyesi Zeki YANIK***

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi

Eylül 2022, 24(3), 505-531

ÖZ

Güvence Denetim Standardı (GDS) 3000, 6 Kasım 2015 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Amacı; tarihi finansal bilgilerin bağımsız denetim işlemi dışındaki güvence denetim hizmetlerini düzenlemek ve güvence denetim işlemlerinde yol göstermektir. Güvence denetim hizmeti karar vericiler veya sadece sözleşme taraflarının bilgisine sunulmak için gerçekleştirilen, bağımsız denetçi veya profesyonel meslek mensuplarınca yapılan, inceleme, karar verme ve sonuç bildirme işidir. Bu çalışmada GDS 3000 Standardının denetim açısından önemi, kuralları, aşamaları, içeriği ve bir güvence hizmeti sırasında izlenecek yol anlatılmıştır. GDS 3000 standardının uygulanmasına ilişkin örnek bir uygulama da çalışmada yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvence Denetim Standardı, Bağımsız Denetim, Denetim, Güvence, Güvence Raporu

JEL Sınıflandırması: M40, M42, O04

* Makale Geliş Tarihi (Date of Submission): 06.11.2020; Makale Kabul Tarihi (Date of Acceptance): 16.02.2022

** SMMM, uralnuray06@gmail.com, orcid.org/0000-0002-5788-0550

*** Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, zekiyanik@atilim.edu.tr, orcid.org/0000-0002-3584-4188

Atıf (Citation): Ural, N. ve Yanık, Z. (2022). Tarihi Finansal Bilgilerin Bağımsız Denetimi veya Sınırlı Bağımsız Denetimi Dışındaki Güvence Denetimleri Standardı (GDS 3000) ve Bir Uygulamanın Değerlendirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 24(3), 505-531. <https://doi.org/10.31460/mbdd.822117>

ASSURANCE ENGAGEMENTS STANDARD (ISAE 3000), FOR SERVICES OTHER THAN INDEPENDENT AUDITS AND REVIEWS AND EVALUATION OF AN APPLICATION

ABSTRACT

Assurance Engagements Standard (ISAE) 3000 entered into force on November 6, 2015. Its purpose is to regulate the assurance services other than independent audits and reviews and to guide assurance audit procedures. An assurance audit service involves an examination of gathered information, a decision, and a conclusion. It is performed by independent auditors or accounting professionals, for the use of decision makers or only the contracting parties. In this study, the importance of ISAE 3000, its rules, stages, content, and the procedures to be followed during an assurance engagement are discussed. A sample application of an implementation of ISAE 3000 is also included.

Keywords: Assurance Auditing Standard, Independent Audit, Audit, Assurance, Assurance Report

JEL Classification: M40, M42, O04

EXTENDED SUMMARY

PURPOSE AND MOTIVATION

The world economy is growing day by day, and the independent audits of financial statements can be inadequate in certain situations. With regards to companies, the providing assurance on the accuracy of the preparers' work, achievement indicators and financial statements has become important. At this point, independent assurance services have become necessary. With the development of assurance services in Turkey, the job description of practitioners in the accounting profession will also change. The purpose of this study is to describe the assurance services, discuss their areas of usage and stages, and explain the provisions of the International Standard on Assurance Engagements (ISAE) 3000.

METHODOLOGY

This study provides detailed information on assurance services, their development in the world and in Turkey, their areas of use, and the methods to be followed when delivering assurance services. ISAE 3000, which establishes the basic principles and procedures for of assurance services, is discussed in accordance with the provisions of the legislation. Since some of the companies that request assurance services the most are banks, the second part of the study examines the limited assurance report included in a bank Sustainability Report, which was prepared pursuant to the ISAE 3000. All descriptive and conclusive points of the limited assurance report are explained and discussed

individually. The data related to the select information in the report are presented in tables, and the methods of calculation and review of the information provided by the bank are explained. When preparing the report, selections are made from the data provided by the bank. For each selected information, audit firm controls are carried out, and the data used, methods followed for the calculations and their reasoning are explained.

RESULTS AND DISCUSSION

Compared to other types of audit engagements, the most important difference in an assurance engagement is the existence of a three-party relationship. These are the responsible party for whom the assurance will be established, the party that will receive the assurance, and the party that will carry out the assurance service. Depending on the party requesting the assurance service, the responsible party may change. The responsible parties for whom the assurance will be established are generally the company executives. The parties that will receive the assurance service are the persons or organizations for whom the assurance report will be prepared by the practitioner. The party that prepares the assurance report in assurance engagements is either an accounting professional or a practitioner. Another aspect that distinguishes assurance services from other types of audit engagements is that it can be carried out not only by independent auditors but also by professionals who specialize in the subject. Hence, the term "practitioner" encompasses a larger group than the term "auditor". In addition, there are many different types of assurance services. Not only can they be provided for non-financial information, but also can be requested for a special subject area. Given that assurance services are requested for mainly sustainability and integrated reports in Turkey the service is rendered for demonstrating the success and accuracy of the works and procedures of the client companies and their executives. Such assurance allows the users of information to see the companies not only through their financial statement results but also through other success values provided by the company. Support provided to the agricultural sector, efforts carried out for the protection of the environment, the importance attested to women employees and training, which are included in the assurance service report, can be provided as examples to such intangibles.

CONCLUSION AND IMPLICATION

The ISAE 3000 forms the basis for all assurance engagement standards. When implementing any other assurance engagement standard, the ISAE 3000 provisions are utilized to direct the process. The practitioners of assurance engagements may issue reasonable assurance or limited assurance as a result of their audit. The difference in assurance engagement is that there are three parties included in the process. In addition, the party requesting the service is generally the party providing the information. The businesses that request assurance services are generally financial companies such as banks, insurance and pension companies, in other words, service businesses. The assurance services, which

are widespread in the USA, are still in development stages in Turkey. With globalization and increase in the need for information, the demand for assurance services will increase in Turkey. Therefore, the job description of accountants professionals will change, and new tasks will be added to their job descriptions. Today, accounting professionals generally work on independent audits of financial statements, and these professionals have the necessary experience and knowledge on the subject. Due to the scarcity of assurance services in Turkey, there is a lack of knowledge and experience on assurance services. This study shows that assurance engagements are not widespread in Turkey, and that reports such as sustainability and integrated reports are subjected to assurance engagements only by companies that have a corporate structure, for the purpose of validating the accuracy of their procedures. Periodic studies similar to the sustainability report discussed in this study can be carried out on assurance reports of companies of different sizes, in different industries, and for different periods.

1. GİRİŞ

Büyüyen dünya ekonomisi ve uluslararası ticaretin gelişmesiyle birlikte şirketlerin çalışmaları, başarı göstergeleri ve daha birçok konuda güvence hizmetlerine olan talep artmıştır. Bilgi kullanıcıları için finansal tablo denetimleri bazı durumlarda yetersiz kalabilmekte ve işletmelerle ilgili farklı konularda güvence denetimi hizmetine ihtiyaç duyabilmektedir.

Günümüzde güvence hizmeti talep eden sektörler genellikle finans, banka, sigorta ve emeklilik şirketleridir. Ancak ilerleyen zamanlarda gelişen teknoloji ve ekonomi ile birlikte devlet kurumlarının ve diğer bilgi kullanıcılarının da güvence hizmetlerine olan ihtiyaçlarının artması beklenmektedir. Ülkemizde denetim hizmeti bağımsız denetçiler tarafından yapılmaktadır. Güvence hizmetinin gelişmesiyle birlikte muhasebe meslek mensuplarının iş tanımına yenilerinin eklenmesi kaçınılmazdır.

Bu çalışmanın amacı; güvence hizmetini tanımlamak, çalışma alanları hakkında bilgi sunmak, güvence denetim hizmetini yürütme aşamalarını incelemek ve Güvence Denetim Standardı 3000 hükümlerini açıklamaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde güvence hizmetleri tanımlanmış, bu bağlamda güvence hizmeti türleri, tarihsel gelişimi ve güvence hizmeti verecek meslek mensupları açıklanmış, güvence hizmetinin dünyada ve ülkemizde gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümün devamında Güvence Denetim Standardı 3000 tüm yönleriyle tanımlanmış ve işleyiş şekli mevzuat hükümlerine göre açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde bir bankanın sürdürülebilirlik raporunda yer alan, GDS 3000 hükümlerine göre gerçekleştirilmiş sınırlı güvence raporu örneği çalışılmıştır.

2. GÜVENCE STANDARDI 3000 (GDS 3000) TARİHİ FİNANSAL BİLGİLERİN BAĞIMSIZ DENETİMİ VEYA SINIRLI BAĞIMSIZ DENETİMİ DIŞINDAKİ GÜVENCE DENETİMLERİ

2.1. Güvence Denetim Standardı GDS 3000 Hükümleri

Güvence Denetim Standardı 3000 “Tarihi Finansal Bilgilerin Bağımsız Denetimi veya Sınırlı Bağımsız Denetimi Dışındaki Güvence Denetimleri” Kamu Gözetim Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından çıkarılmış olup, 6 Kasım 2015 tarihli 29524 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak aynı tarihte yürürlüğe girmiştir.

Güvence denetimlerinin tamamında en az üç taraf mevcuttur ve her birinin sorumlulukları farklıdır. Sorumlu olan taraf, güvence hizmetinin konusunun dayanağından sorumlu tutulur. Ölçme ve değerlendirme işlemini gerçekleştiren taraf ise, denetim konusu olan bilgileri oluşturan, denetimin dayanağı konu hakkında ölçme ve belirlemeye ilişkin ölçütlerin kullanılmasından sorumludur. Güvence hizmetini talep eden taraf, sözleşme koşulları ile ilgili olarak denetçiyle mutabakat yapmaktan sorumludur. Denetçi, sorumlu taraf hariç bilgi kullanıcılarına yönelik olarak güvence düzeyini artırmak amacıyla yeterli sayıda doğru kanıtları toplamaktan sorumludur. Tüm bunların sonucu olarak bilgi kullanıcıları, denetim sonucu güvence raporu desteğiyle karar alırlar.

2.1.1. Kapsamı

Bu güvence denetim standardının kapsamı; tarihi finansal tablolarının denetlenmesi veya sınırlı denetlenmesinin dışında kalan güvence denetim hizmetleri ile ilgilidir. Şöyle ki; herhangi bir güvence denetim hizmeti sırasında güvence denetim standartlarının bir tanesinin uygulanması söz konusu ise bu güvence denetim standardının eki olarak uygulanmalıdır. Buradan şu yorumu yapabiliriz, GDS 3000 güvence denetim standartlarının anayasasıdır. Güvence denetim hizmeti çalışmaları yapılırken yardımcı kaynak olarak bağımsız denetim standartları ve sınırlı bağımsız denetim standartlarından faydalanılabilir (KGK, 2015b, A21-A22). Burada en önemli nokta verilen hizmetin tam ve doğru olarak anlaşılması ve buna uygun denetim standardının uygulanmasıdır. Verilen hizmet güvence denetimini tarif ediyorsa ve danışmanlık görevi değilse güvence hizmeti olarak kabul edilir (KGK, 2015b, A1). KGK tarafından güvence denetimi kapsamına girmeyen işler örnekler verilerek açıklanmıştır. Örneğin bir güvence neticesi belirtmeyen vergisel beyannameler, asıl amacı danışmanlık içeren hizmetler ve mali tablolarla ilgili düzenleme işlemleri gibi işler güvence hizmeti olarak kabul edilmez (Yanık & Öztürk, 2016).

2.1.2. Amaçları

Güvence hizmetini yürüten denetçi hizmet sözleşmesinin konusu olan bilgiyi tüm yönleriyle inceler, önemli hata içerip içermediğini çalışma ortamı koşullarına göre değerlendirir ve makul veya

sınırlı güvence temin eder. Makul veya sınırlı güvence görüşüne ulaşan denetçi görüşünü rapor yoluyla bildirir. Denetimi yapılan konunun çeşitli durumlar içermesi halinde her bir durum için farklı seviyede görüş açıklayabilir. Birden fazla durum ve görüş bildirilen raporlara yapılan atıflar tüm görüşlere yapılmış sayılır (KGK, 2015b, m.10, A2). GDS 3000 ve diğer güvence denetim standartlarının ortak amacı zorunluluk içeren bildirimleri yerine getirmektir. Denetçinin makul, sınırlı veya şartlı görüş bildirmesinin yeterli olmadığı durumlarda denetçi görüş bildirmekten kaçınmalıdır veya yasaların uygun olması durumunda denetimden çekilmesi bir zorunluluktur (Dinç & Atabay, 2016).

2.1.3. Denetim İşleminin Güvence Denetim Standartlarına Uygun Şekilde Yürütülmesi

Denetim işini yapan kişi veya kurum GDS 3000 ve diğer denetim standartlarına uymak zorundadır, aksi takdirde raporunda standartlara uygunluktan bahsedemez. Denetçi raporunda net ifadeler kullanmak zorundadır, farklı şekillerde yoruma müsait açıklamalar yapamaz (KGK, 2015b, m.15, A170). Sınırlı güvence hizmeti için uygulanan prosedürler makul güvence prosedürleri ile karşılaştırıldığında daha dardır. Denetçinin güvence denetim standartlarına uygun olarak işlemlerini yapabilmesi için güvence denetim standardını açıklama hükümleri ve uygulama kısımları dahil iyi anlamış olması gerekmektedir. Uygulaması gereken GDS hükmünün istisnai bir işlemle ilgili olması veya güvence denetim hizmetinin amacına ulaşmasında eksik kalması durumunda farklı yollara başvurulabilir. Tüm bu çalışmalara rağmen güvence denetim hizmetinin hedefine varılamazsa denetçi olumlu görüş dışında bir görüş bildirebilir veya denetimden çekilme konusunda gerekli değerlendirmeleri yapar (KGK, 2015b, m.19)

2.1.4. Etik Hükümler

2.1.4.1. Etik Kuralların Genel Uygulaması

Meslek mensubu görevini yerine getirirken işi talep edenin ihtiyaçlarının yanında kamu yararına çalıştığını hatırlamalı ve KGK tarafından yayınlanan güvence denetimi ve genel anlamda etik kurallara uymalıdır. 21 Mayıs 2015 tarih ve 29362 sayılı Resmî Gazetede Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kurallar Standardının ilk hali, 30 Kasım 2017 tarihli Resmî Gazetede de son şekli yayınlanmıştır. Denetçinin uymak zorunda olduğu değişmez temel kurallar şunlardır; dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, sır saklama, mesleğe uygun davranış. Meslek mensubu çalışması esnasında temel hükümler çerçevesinde oluşabilecek tehditleri belirleyerek gerekli önlemleri almak zorundadır. Yasaların uygulanması özel durumu dışında etik kuralları farklı şekilde yorumlamak ve hareket etmek mümkün değildir. Denetçi tehditleri belirler ve değerlendirme aşamasında temel kurallardan taviz verip vermemesi, oluşan tehdidin makul seviyeye indirilip indirilemeyeceği konusunda bir karar verir. Çözüm üretilememesi hallerinde işi kabul etmez veya bırakır. Denetim standartlarının uygulanması sırasında kamu zararına bir durumun ortaya çıkması halinde ilgili kurumdan görüş alınması gerekir.

2.1.4.2. Bağımsız Denetçiye Uygulanacak Etik Kurallar

Meslek mensubunun karşılaşılabileceği tehditler verilen hizmetin türüne, hizmeti talep eden müşterinin kim olduğuna göre değişkenlik gösterebilir. Oluşabilecek tehditlerin ilki “kişisel çıkar” tehdididir. Mali olsun veya olmasın mevcut bir faydanın denetçinin karar vermesinde etkin olması kişisel çıkar tehdididir. Meslek mensubu için oluşması muhtemel ikinci tehdit “kendi kendini denetleme tehdidi” olarak belirlenmiştir. Meslek mensubu güvence hizmetini gerçekleştirirken müşterinin daha önce denetimi yapılmış finansal verilerini kullanması gerekebilir ve bu tablolarla yanlışlık olduğu görülebilir. Mevcut denetimde daha önce denetimden geçmiş hatalı veri kullanması, denetçinin yargısını olumsuz etkileme riski kendi kendini denetleme tehdididir. Bu tehdit için şu örnekler verilebilir; denetim kuruluşunun mali programlaması ve uygulaması işleme konulduktan sonraki bir aşamada işleyiş performansına ait güvence raporu yazılmasıdır. Üçüncü tehdit “taraf tutma”dır. Taraf tutma, meslek mensubunun hizmeti talep eden müşterinin konumunu tarafsızlık ilkesine ters düşecek şekilde desteklemesidir. Meslek mensubu açısından dördüncü sırada “yakınlık” tehdidi bulunmaktadır. Yakınlık, meslek mensubu ve güvence hizmeti alan müşteri arasında belirli bir süredir devam eden bir bağ ya da bir münasebet bulunması nedeniyle müşterinin çıkarlarını aşırı derecede gözetmesi ve buna benzer davranışlara meyilli olmasıdır. Meslek mensubuna yönelik beşinci ve son tehdit “yıldırma” tehdididir. Meslek mensubunun üzerinde baskı oluşturacak çevreleri devreye sokarak tarafsızlık ilkesine aykırı hareket etmesinin sağlanmasıdır.

2.1.5. Güvence Denetim Sözleşmesinin Kabulü ve Devam Ettirilmesi

Güvence denetim sözleşmesi imzalanmadan önce denetim kuruluşunun sözleşmenin kabulüne ve sürdürülmesine ilişkin işlemleri yapması gerekmektedir. Sorumlu denetçi bunu kontrol eder, işin kabulü halinde temel etik kural hükümlerine aykırı bir tehdit bulunup bulunmadığını araştırır, sonuçları hakkında bir değerlendirme yapar. Bundan sonraki aşamada güvence denetiminin ön koşullarının belirlenmesi gerekmektedir. Denetime mesnet olan konunun uygun olması gerekmektedir, bunu belirlemek için ilgili standart hükümlerine göre kıstaslar uygulanarak ve kanıt toplamaya ilişkin işlemler, kontroller gerçekleştirilir. Güvence hizmetini talep eden tarafın denetçinin çalışma koşullarında kısıtlama yapması ve denetçinin görüş beyan etmekten kaçınma kararını vereceği yeni koşullar oluşması halinde denetçi güvence hizmeti sözleşmesini reddeder. Güvence denetim sözleşmesinde değişikliğe gidilmesi halinde meslek mensubu, daha evvelden topladığı kanıtları değerlendirme dışı bırakamaz.

2.1.6. Kalite Kontrol

Kalite kontrol standardı 1978 yılında Amerikan Sertifikalı Serbest Muhasebeciler Enstitüsü (AICPA) tarafından oluşturularak yayınlanmıştır. Denetim kuruluşlarının bu standarda uyması zorunlu kılınmıştır. Kalite kontrol yeni bir denetim anlaşması yapılırken, güvence denetimi yapılacak firma

hakkında yeteri kadar araştırma yapılması ve denetimi daha verimli hale getirecek işlemlerin tamamıdır. Güvence hizmetini veren denetim kuruluşu, denetimin kalitesini yükseltmek ve daha doğru, güvenilir bir sonuç elde etmek, makul güvence sağlamak için, hizmeti alan firmada iyi bir kalite kontrol sistemi oluşturmalıdır. Güvence hizmetini sağlayacak sorumlu baş denetçinin kalite kontrol standartlarında belirtilen “sorumlu baş denetçi” olma şartlarını ve genel anlamda kalite hizmetini verecek sorumluluğu taşıması gerekmektedir (Kardeş ve diğerleri, 2015).

2.1.7. Mesleki Şüphencilik

Meslek mensubu güvence hizmetini verirken denetim konusunun muhtemel hata ve yanlışlıklar barındıracağını düşünmeli ve çalışmalarının plan ve yürütme aşamasında daima mesleki şüphencilik anlayışı içinde olmalıdır (KGK, 2015b, m.37). Meslek mensubu kendisine sunulan bilgi ve belgelerle toplanan kanıtları karşılaştırmalı, kanıt olarak kabul edilen belgeler ve alınan cevaplarda şüphe uyandıran durumları tespit etmeli, konuya ilişkin GDS’de belirtilen işlemler dışında ilave işlemler yapıp yapılmamasını değerlendirmeli, olası yanlışlıkları dikkate almalıdır (Örten ve diğerleri, 2018).

2.1.8. Güvence Denetiminin Planlanması ve Yürütülmesi

2.1.8.1. Güvence Denetiminin Planlanması

Güvence hizmeti sözleşmesi imzalandıktan sonra meslek mensubu çalışmasının ne kadar sürede yapılacağını, denetimde çalışacak ekibi, kullanılacak verileri ve denetim yöntemini planlamalıdır. Doğru planlama ile kısa sürede doğru ve güvenilir sonuçlar elde edilir. Başarılı bir denetim planlaması yeteri kadar ayrıntı içermelidir. Görev yerleri ve yetki alanları denetim ekibinin yeteneğine göre ayrıştırılmalı, zaman planında yapılacak işler doğru sıralanmalıdır. İlerleyen zamanda gerektiği hallerde denetim planında değişiklik yapılabilir (Dinç & Atabay, 2016). Güvence hizmet sözleşmesi imzalandıktan sonraki bir süreçte ön şartların karşılanmadığı durumda; meslek mensubu güvence hizmetini alan tarafla düzenlemelerin yapılması konusunda görüşmeler yapar. Güvence denetimi için uygun şartların sağlanmadığı hallerde, meslek mensubu kanunlara uygun şekilde hareket ederek çekilme kararı alabilir veya şartlı, olumsuz, görüş bildirmekten kaçınma hakkını kullanabilir (KGK, 2015a, m.40-43).

2.1.8.2. Önemlilik

Meslek mensubu kişisel bilgi ve tecrübesinden faydalanarak, denetimin planlama, yürütülme aşamalarında, işlemlerin yöntemini ve zamanlamasını belirlemede önemlilik kavramını dikkate almak zorundadır. Denetçi çalışmaları sırasında belirlediği hataların denetime etkisini veya henüz düzeltilmemiş hataların finansal tablolara etkisini değerlendirmeli ve önemlilik seviyesini belirlemelidir. Önemlilik düzeyini etkileyen faktörler şunlardır; meslek mensubunun belirlediği eksiklik veya hatalar, tek başına veya bütün olarak bilgi kullanıcılarının kararını büyük oranda

etkiliyorsa bu eksik veya hatalar önemli olarak kabul edilir. Eksiklik veya hatanın önemlilik seviyesi belirlenirken içinde bulunulan koşullar dikkate alınmalıdır. Eksiklik veya hatanın bilgi kullanıcılarının karar almalarındaki etkisi hesap edilirken tek bir kişiye göre değil, büyük bir topluluğun ihtiyaçları göz önüne alınarak görüş oluşturulur (Kardeş ve diğerleri, 2015).

Güvence denetimi kontrollerinde finansal tablolarda sapma söz konusu olması durumunda sapmaların finansal tabloya etkisi dikkate alınır. Nicel faktörlere örnek olarak; meslek mensubu finansal tablolarda toplam değeri 460.000 TL olan ticari alacakların %10'a isabet eden 46.000 TL'lik bölümünü örnekleme yöntemi kullanarak incelemiştir. Bu incelemede 1.000 TL tutarında hatalı işlem belirlemiştir. Hatalı kısım toplam tutara oranlandığı takdirde hata tutarı 10.000 TL $(1.000 \text{ TL} / 46.000 \text{ TL}) \times 460.000 \text{ TL}$ olmaktadır. Meslek mensubunun belirlediği hata oranı %50 olduğu için bu hesap için öngördüğü hata tutarı $10.000 \text{ TL} + 5.000 \text{ TL} = 15.000 \text{ TL}$ 'dir. Nitel faktörleri belirlemek zordur. Düzeltilmemiş hataların finansal tablolara etkisi hem nitelikleri açısından hem de ortaya çıkış koşulları açısından değerlendirilir.

2.1.8.3. Denetim Konusu ve Diğer Şartların Anlaşılması

Sorumlu baş denetçi, güvence denetiminde denetim ekibinin önemli kişileri ve denetim ekibi dışında görüşlerinden faydalanılmış diğer uzmanlarla görüşmeler yapar. Bu görüşmelerde sorumlu baş denetçi tarafından, denetim konusuna ilişkin verilerin önemli hatalardan etkilenme düzeyi ve uygulanacak ölçütlerin ne olacağı bildirilir. Güvence hizmeti verilecek konuya ait verilerde bilinen bir yanlışlık olup olmadığı, bu bilgilerin oluşturulmasında dışarıdan bir uzmandan danışmanlık alınıp alınmadığı ve güvence hizmetini alan işletmedeki iç kontrol sistemi hakkındaki bilgiler paylaşılır (KGK, 2015b, m.45).

2.1.9. Kanıtların Elde Edilmesi

Güvence hizmetinin planlanmasından sonra denetimin yöntemi ve zamanı belirlenir. Meslek mensubu güvence hizmeti konusunun mevzuat hükümlerine ve standartlara uygun olup olmadığını, önemli yanlışlar barındırıp barındırmadığını tespit ederken buna yönelik kanıt toplar. Kanıtların toplanması güvence hizmetinin en önemli ve esas kısmıdır. Güvence hizmetini oluşturan konunun belirlenmiş kıstaslara uygunluğunu tespit etmek amacıyla, meslek mensubu tarafından yararlanılan bilgi, belge ve kayıtların tamamına kanıt denir. Meslek mensubunun topladığı kanıtlar kaynağına göre kanıtlar ve muhasebe kayıtlarını destekleyen kanıtlar olarak ikiye ayrılır. Kanıt toplama teknikleri; fiziki inceleme ve sayım, gözlem, yeniden hesaplama, soruşturma, göz atma, kayıt sistemini yeniden izleme tekniği, belge incelemesi, analitik incelemedir.

2.1.10. Sonraki Olaylar

Güvence hizmetini veren meslek mensubu, denetim çalışmalarını belirlenen süre içinde, ilgili dönem için yapmaktadır. Ancak denetim konusu üzerinde önemli olduğu düşünülen bir takım olaylar güvence raporu hazırlandıktan sonra ortaya çıkabilir. Böyle durumlarda meslek mensubu, olayın güvence raporundan daha önce kendisine haber verilmiş olmasını ve raporu değiştirebilme durumunu düşünerek uygun karşılığı vermek zorundadır. Mevzuatta güvence raporu hazırlandıktan sonra rapor konusu ile ilgili gelişmelerle ilgili olarak, denetçinin sorumluluğu bulunmamaktadır (Dinç & Atabay, 2016).

2.1.11. Güvence Raporunun Hazırlanması

Güvence hizmetinin son işlemi olarak, meslek mensubun denetim çalışması sonucunda, güvence hizmetini oluşturan konu hakkında ulaştığı görüş için bir güvence raporu hazırlar. Güvence raporunda bulunması gereken ilk unsur başlıktır. Başlıkta raporun bir bağımsız güvence raporu olduğu net bir şekilde ifade edilmelidir. İkinci unsur ise raporun kime hitaben düzenlendiğinin isim, işletme veya yönetim adı şeklinde belirtilmesi gerekir, bu kısma muhatap denilmektedir. Üçüncü bölümünde sözleşmenin konusu açıklanır. Raporun dördüncü bölümünde güvence hizmeti oluşturulurken hangi kıstasların ve verilerin dikkate alındığı belirtilir. Bilgi kullanıcıları istediğinde bu verilere ulaşılabilmesi için, verilerin erişilebileceği yer raporda atıf yapılarak belirtilir. Güvence raporunda özellikle ifade edilmesi gerekiyorsa yapısal kısıtlamalar açıkça belirtilir. Güvence hizmet sözleşmesinde sorumlu tarafın ve güvence hizmetini veren tarafın sorumlulukları açıkça belirtilir. Güvence hizmetini oluşturan konunun GDS 3000 ve başka bir GDS'yi ilgilendirmesi durumunda ilgili GDS'nin belirtilmesi gerekir. Güvence hizmetini veren kuruluşun Kalite Kontrol Standardı 1 (KKS 1)'e uygun hareket ettiğini, gerekli mevzuat hükümlerine, denetim standartlarına bağlı olarak çalıştığını belirtmesi gerekir (KGK, 2015b, A171). Yapılan güvence hizmeti “sınırlı güvence denetimi” ise uygulanan işlemler, zaman planı ve kapsam açısından bilgi verilmesi gerekmektedir. Denetçi, makul güvence görüşü oluşması halinde pozitif bir cümle kurarak “sınırlı güvence denetim görüşünde olumsuz bir bulguya rastlanmadığını” ifade eden bir cümle ile görüşünü belirtir. Güvence hizmet raporunu denetçi kendi adına veya denetim kuruluşunu temsilen imzalar. Güvence raporunun tarihi belirtilir. Güvence denetim raporunda bağımsız denetim kurumunun veya kişinin adres bilgisi verilir. Güvence hizmeti raporunda meslek mensubu diğer uzman kişilerin çalışmalarından ve görüşünden faydalanmışsa, raporda buna ilişkin atıf bulunması gerekmektedir.

2.1.12. Denetçinin Görüşü

Güvence hizmeti veren denetçi görüşü bilgi kullanıcılarını aydınlatması amacıyla açıkça ifade edilir. Makul güvence içeren hizmetlerde güvence raporu oluşması sırasında ilk olarak önemlilik konusu ele alınır. İkinci adımda denetimde toplanan kanıt sayısının makul olduğu, yönetimin tahmin

ve görüşlerinin gerçekleşme oranı ve denetçinin çalışmaları sırasında uyguladığı analitik işlemlerin sonuca uygunluğu değerlendirilmelidir. Üçüncü etken ise yönetim politikalarıdır.

Makul güvence denetimlerinde olumlu bir görüş oluşmuş ise; denetim konusuna bağlı olarak denetim konusunun mevzuata uygunluğu veya raporun gerçeği yansıttığı şeklinde ifadeler kullanılır. Sınırlı güvence denetim hizmetinde görüş bildirilirken belirli ölçütlere ilişkin bir değerlendirme yapılacaksa “çalışmamızda uyguladığımız prosedür ve toplanan kanıtlara istinaden şirketin X yasalarına aykırı olabilecek bir durum taşıdığı fikrinin oluşmasına sebep olacak bir hususa rastlanmamıştır” ifadesi kullanılır. Denetim birtakım ölçütlere istinaden yapılmış ise “denetimde uyguladığımız işlemler ve topladığımız kanıtlara istinaden X kıstaslarına uygunluk sağlaması için başarı sonuçlarında bir değişiklik yapılmasına ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır” ifadesi kullanılır. Güvence hizmeti bir beyanata ilişkin yapılıyorsa, “denetimde uyguladığımız işlemler ve topladığımız kanıtlara istinaden X mevzuatına uygun olduğu belirtilen tüm yönleriyle gerçeğe aykırı olduğuna dair bir husus dikkatimizi çekmemiştir” şeklinde ifade edilir. Güvence denetimlerinde denetimin türüne bağlı olarak kullanılacak ifadeler “uygun olarak, uyarınca,”, “gerçeğe uygun bir biçimde hazırlanmıştır”, “gerçeğe uygun bir şekilde beyan edilmiştir” şeklinde olabilir. Denetim konusuna ilişkin olarak, önemli hatalar içerdiği kanaatine ulaşırsa “sınırlı olumlu sonuç” bildirir. Güvence hizmeti çalışmasında konuya ilişkin eksiklik ve yanlışlığın yaygın ve önemli olduğu durumlarda, denetçi “olumsuz sonuç” bildirir. Bu görüşün açıklanması “Raporumuzun Olumsuz Sonucunun Dayanağı bölümünde açıklanan hususun öneminden dolayı şirketin X mevzuatına uygun olduğu yönündeki beyanı gerçeğe uygun bir şekilde beyan edilmemiştir” şeklinde yapılır. Denetçi mevcut kısıtlamalar nedeniyle yeterli sayıda kanıt toplayamaz ise bu durumu belirtir ve “sonuç bildirmekten kaçınma” görüşünü açıklar (KGK, 2015b, A190).

2.1.13. Belgelendirme

Meslek mensubu güvence hizmeti sürecinde yaptığı çalışmaları ve elde ettiği kanıtları, denetimle ilgisi olmayan başka bir meslek mensubunun anlayacağı şekilde belgelendirir. Bu işleme çalışma kağıtları adı verilmiştir. Çalışma kağıtlarının güvence raporu görüşünü destekleyici nitelikte olması gerekir. Denetçinin denetim yöntemleri, izlediği program, denetim testleri ve incelemeleri çalışma kağıtlarında belirtilmelidir.

3. ÖRNEK UYGULAMA (Z BANKASI SINIRLI GÜVENCE RAPORU)

Bu bölümde Z Bankası'nın 2017 yılı sürdürülebilirlik raporunda yer alan sınırlı güvence raporu incelenecektir. Rapor ve rapora ilişkin veriler ve bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

Sınırlı Güvence Raporu

Z Bankası A.Ş. Yönetim Kurulu'na,

X Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. olarak, Türkiye Z Bankası A.Ş. Yönetim Kurulu tarafından 31 Aralık 2017 tarihinde sona eren yıl itibarıyla hazırlanan Banka'nın sürdürülebilirlik raporunda (Sürdürülebilirlik Raporu) yer alan seçilmiş bilgiler (bundan böyle "Seçilmiş Bilgiler" olarak anılacaktır) üzerinde bağımsız sınırlı güvence çalışması yürütmek üzere görevlendirilmiş bulunuyoruz.

Sınırlı güvence çalışmamıza konu olan Seçilmiş Bilgiler aşağıdaki bilgileri içermektedir:

31 Aralık 2017 tarihinde sona eren yıl için:

Yolsuzluk ve rüşvetle mücadele eğitimi alan çalışan sayısı, yolsuzluk ve rüşvetle mücadele eğitimi toplam saat bilgileri, etik ilkeler eğitimi alan çalışan sayısı, etik ilkeler eğitimi toplam saat bilgileri, insan hakları eğitimi alan çalışan sayısı, insan hakları eğitimi toplam saat bilgileri (22. sayfa),

Yenilenebilir enerji finansmanı portföyü (projelerinin sayısı, kurulu güç büyüklüğü ve kredi miktarı), yılsonu itibarıyla toplam yenilenebilir enerji finansmanı kurulu güç büyüklüğü, kredilerde çevresel ve sosyal risk yönetimi modeli kapsamında değerlendirilen proje sayısı (35. sayfa).

KOBİ'lere (küçük ve orta büyüklükteki işletmeler) sağlanan kredilerin toplam tutarı (39. sayfa).

Tarım ve hayvancılık sektörlerinde kullanılan nakdi ticari kredilerin toplam tutarı (40. sayfa),

TEMA Vakfı ile yürütülen proje kapsamında yıl içinde dikilen fidan sayısı (64. sayfa).

31 Aralık 2017 ve 2016 tarihlerinde sona eren yıllar için:

Kadın ve erkek çalışanlar bazında, kaza sıklık oranı, kayıp gün oranı ve ölümlü vaka sayısı (77. Sayfa),

Toplam çalışan sayısı, toplam kadın çalışan sayısı, toplam erkek çalışan sayısı (75. sayfa).

Çalışan başına ortalama eğitim saati, kadın çalışan başına ortalama eğitim saati, erkek çalışan başına ortalama eğitim saati (76. sayfa),

Yıl içinde uluslararası finansal kuruluşlardan temin edilen sürdürülebilirlik temalı kredi tutar (81. sayfa).

31 Aralık 2017, 2016 ve 2015 tarihlerinde sona eren yıllar için:

Sera gazı salımları- kapsam 1, sera gazı salımları- kapsam 2, toplam sera gazı salımları, elektrik tüketimi, doğalgaz tüketimi, toplam enerji tüketimi, şebeke suyu (mavi), kaynak suyu (yeşil), atık su (gri) ve toplam su tüketimi (74. sayfa)

İlgili Sorumluluklar

Seçilmiş Bilgiler' in Sürdürülebilirlik Raporu'nun 82 ve 88. sayfalarında yer alan raporlama rehberine (bundan böyle " Raporlama Rehberi " olarak anılacaktır) uygun olarak hazırlanmasından ve Sürdürülebilirlik Raporu'nun içeriğinden Banka yönetimi sorumludur. Banka yönetimi, Seçilmiş Bilgiler' in hazırlanmasında kullanılan bilgilerin suistimal veya hatadan kaynaklanan hiçbir maddi yanlış beyan içermemesini sağlayacak şekilde iç kontrollerin tasarlanması, uygulanması ve sürdürülmesinden de sorumludur.

Sorumluluğumuz, gerçekleştirdiğimiz sınırlı güvence çalışmasına dayanarak Seçilmiş Bilgilerin, tüm önemli yönleriyle, Raporlama Rehberi'ne uygun biçimde sunulmadığı kanaatine varmamıza sebep olacak herhangi bir hususun dikkatimizi çekip çekmediğine ilişkin bir sonuç bildirmektir.

Bu rapor, sonucu da dahil olmak üzere, Banka'nın sürdürülebilirlik performans ve faaliyetlerinin raporlamasına yardımcı olmak amacıyla Banka Yönetim Kurulu için hazırlanmıştır. Banka Yönetim Kurulu'nun Seçilmiş Bilgiler ile ilgili bir sınırlı bağımsız güvence raporu hazırlatarak konuyla ilgili sorumlulukların yerine getirdiğini gösterebilmesini sağlamak için bu raporun Sürdürülebilirlik Raporu içinde yer almasına müsaade etmekteyiz. Kanunların izin verdiği ölçüde ve koşulları önceden yazılı onayımız ile açıkça mutabık kalınmış durumlar haricinde, yürütmüş olduğumuz çalışma veya raporumuzla ilgili olarak Türkiye Z Bankası A.Ş. Yönetim Kurulu ve Türkiye İş Bankası A.Ş. haricinde hiçbir kişi veya kuruma karşı sorumluluk kabul etmemekteyiz.

Gerçekleştirilen Güvence Çalışması

Sınırlı güvence çalışmamız, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartlar Kurumu (KGK) tarafından yayınlanmış Güvence Denetimleri Standardı 3000- " Tarihi Finansal Bilgilerin Bağımsız Denetimi veya Sınırlı Bağımsız Denetimi Dışındaki Diğer Güvence Denetimleri Standardı'na (GDS3000) uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

GDS 3000'e uygun olarak yürütmüş olduğumuz sınırlı güvencenin kapsamı, makul güvencenin kapsamına kıyasla önemli ölçüde dardır. Bir sınırlı güvence çalışmasında yeterli ve uygun denetim kanıtlarının toplanması kapsamında gerçekleştirilen prosedürlerin niteliği, zamanlaması ve kapsamı makul güvence çalışmalarına oranla çok daha dardır.

Yürütmüş olduğumuz sınırlı güvence prosedürleri şunları içermektedir.

Banka yönetimi ile görüşmelerde bulunulmuş ve ilgili yönetim bilgilerinden örneklem seçilerek incelenmiştir.

Seçilme Bilgiler in yönetim ve raporlanmasına ilişkin önemli süreç ve kontrollerin tasarım ve uygulaması değerlendirilmiştir.

Banka tarafından hazırlanan Seçilmiş Bilgiler in derlenmesi ve hazırlanması için örnekleme bazında sınırlı testler gerçekleştirilmiştir.

Raporlanan veriler üzerinden analitik prosedürler uygulanmıştır.

Sınırlamalar

Konunun özellikleri ve bu tarz bilgileri belirlemede kullanılan metotlar düşünüldüğünde, finansal olmayan bilgiler finansal bilgilerden daha fazla doğal sınırlamalara tabidir. Bir kurum tarafından ortaya koyulmuş uygulamaların olmaması nedeniyle önemli düzeyde farklı ölçümlerin yapılması ve karşılaştırılabilirliği etkileyebilecek şekilde farklı, fakat kabul edilebilir ölçüm tekniklerinin seçilmesi söz konusu olabilir. Farklı ölçüm tekniklerinin hassaslığa da değişkenlik gösterebilir. Bunun dışında, söz konusu bilgilerin mahiyeti ve bunların tespitinde kullanılan yöntemler, aynı zamanda ölçüm kriterleri ile bunların hassasiyeti zaman içinde farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, Seçilmiş Bilgiler' in Raporlama Rehberi çerçevesinde okunması ve incelenmesi önem arz etmektedir.

Özellikle, farklı enerji ölçümlerinin megavat-saate (mwh) ve kullanılan enerjinin karbon emisyonuna çevrilmesi, diğer hususların yanı sıra, Raporlama Rehberi'nde belirtildiği gibi şirket içinde elde edilen bilgilere ve faktörlere ve / veya bağımsız üçüncü şahıslarla sağlanan bilgilere ve faktörlere bağlıdır. Bu farklı faktörler ve üçüncü taraflarla sağlanan bilgiler çalışmamız kapsamına alınmamıştır.

Bağımsızlık ve Kalite Kontrol

Muhasebe Meslek Mensupları için Uluslararası Etik Standartlar Kurulu (IESBA) tarafından yayımlanan dürüstlük, tarafsızlık, profesyonel yetkinlik ve gerekli özen gösterilmesi, gizlilik ve profesyonel davranış temel ilkelerini belirleyen IESBA Profesyonel Muhasebeciler için Etik Kuralların bağımsızlık ve diğer etik gerekliliklerine uyum göstermekteyiz.

Kalite Kontrole ilişkin Uluslararası Standart 1'i uygulamakta ve bu doğrultuda ilişkili etik ve profesyonel standartlar ve kanun veya yönetmelik gerekliliklerine uygun belgelendirilmiş politikalar ve süreçleri kuvvetli bir kalite kontrol sistemi muhafaza etmekteyiz.

Sonuç

Prosedürlerimizin sonucunda, Sürdürülebilirlik Raporu'nda yer alan Seçilmiş Bilgiler' in, tüm önemli yönleriyle, Raporlama Rehberine uygun şekilde hazırlanmadığı konusunda herhangi bir hususa rastlanmamıştır.

X Bağımsız Denetim ve

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.

3.1. Rapor Başlığı ve Firma Adı

Raporun başlangıcında bağımsız denetim firmasının unvanı ve güvence hizmeti alan bankanın adını da içeren, güvence hizmetinin “bağımsız sınırlı güvence raporu” olduğunu belirten bir başlık yer almaktadır. Burada GDS 3000 hükümlerine uygun olarak güvence hizmetini alan tarafın “Z Bankası Yönetim Kurulu” olduğu açıkça belirtilmiştir. Daha öncede açıklandığı gibi bu kısım “muhatap” bölümünü ifade etmektedir.

3.2. Raporun Konusu ve Dönemi

GDS 3000'de belirtildiği gibi güvence hizmetinin konusu ve dönemi raporu net bir şekilde yazılmıştır. Z Bankası sınırlı güvence raporunun konusunun; banka yönetim kurulu tarafından oluşturulan 2017 yılına ait sürdürülebilirlik raporunda yer alan birtakım bilgilerin olduğu, bu seçilen bilgiler üzerinde çalışma yapıldığı ve bağımsız sınırlı güvence raporunun bu seçilmiş bilgiler doğrultusunda oluşturulduğu ifade edilmiştir.

3.3. Güvence Hizmetini Oluşturan Kıstaslar

Sınırlı güvence raporunun dördüncü bölümünde çalışmalar sırasında hangi kıstasların dikkate alındığı belirtilmiştir. Ayrıca bilgi kullanıcıların kıstasları oluşturan verileri inceleyebilmeleri amacıyla, bu verilerin bulunduğu sayfa numaraları satır sonunda belirtilmiştir. Z Bankası 31.12.2017 tarihinde tamamlanan yıl için sınırlı güvence raporunun hazırlanmasında esas alınmış seçilmiş bilgiler şunlardır (Z Bankası sürdürülebilirlik raporu s. 22);

- Yıl içinde finansman sağlanan yenilenebilir enerji projelerinin sayısı, kurulu güç büyüklüğü ve bu projelere sağlanan kredi miktarı (Tablo 2),

- Yıl sonu itibarıyla toplam yenilenebilir enerji finansmanı kurulu güç büyüklüğü (Tablo2),
- Tarım sektörüne kullandırılan nakdi ticari kredilerin toplam tutarı (Tablo 3),
- KOBİ'lere sağlanan kredilerin toplam tutarı,
- Yıl içinde uluslararası finansal kuruluşlarla imzalanan sürdürülebilirlik temalı kredi anlaşması tutarı (Tablo 8),

- Kredilerde çevresel ve sosyal risk yönetimi,
- TEMA Vakfı ile yürütülen proje kapsamında yıl içinde dikilen fidan sayısı (Tablo 3),
- Toplam çalışan sayısı (Tablo 5),
- Çalışan eğitimleri – katılımcı sayısı ve toplam saat bilgileri (Tablo 1),
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu İSG Komitesi sayısı ve komitelerdeki toplam üye ile çalışan temsilci sayısı

- Kayıp gün oranı (Tablo 4),

- İşle ilgili ölüm sayısı (Tablo 4),

2015, 2016 ve 2017 itibarıyla kontrol edilen diğer veriler:

- Karbon ayak izi – Kapsam 1 (Tablo 9),
- Karbon ayak izi – Kapsam 2 (Tablo 9),
- Elektrik (kWh) (Tablo 9),
- Doğalgaz (m3) (Tablo 9),
- Tüketilen toplam enerji (GJ) (Tablo 9),
- Şebeke suyu – Mavi (m3) (Tablo 9),
- Kaynak suyu – Yeşil (m3) (Tablo 9),
- Atık su – Gri (m3) (Tablo 9),
- Toplam su tüketimi (m3) (Tablo 9),

Bağımsız denetimin bu aşamasında 2016 ve 2017 yılları için; etik ve şeffaf bankacılık kısmında yer alan rüşvet ve yolsuzlukla mücadele, insan hakları ve etik ilkeler konusu ile ilgili olarak personele verilen eğitimlerin, personel başına düşen eğitim saatlerinin kadın ve erkek ayrımı dikkate alınarak

kontrolleri yapılmıştır. Teftiş kurulu üyeleri için verilen eğitim süreleri dikkate alınmamıştır. Personel sayısı hesaplanırken güvenlik departmanı personeli bu konuda kısmen eğitim aldığı için toplama dahil edilmemiştir.

Raporun 22.sayfasında ilk aşamada bankanın iş etiği konusuna yaklaşımı ve bu konunun önemi açıklanmış, devamında seçilmiş eğitim verilerine ait tablo eklenmiştir. Z Bankasının iş etiği yaklaşımı şu şekildedir; ülkelerin ekonomilerinde bankalar saygın kurumlar olarak görülmekte ve adil çalışma koşulları ve rekabet ortamı konusunda önemli bir görev üstlenmektedir. Etik kurallar bu aşamada devreye girmekte ve bankaların bu yönde ilerlemesinde yön çizmektedir. Z Bankası, Türkiye Bankalar Birliği tarafından açıklanan bankacılık etik kurallarını özümsemiş ve bu kurallara bağlı kalarak çalışan bankalardan biri olmuştur. Bunun dışında Z Bankası'nın benimsediği ilkeler, rüşvet ve haksız kazançla mücadele ilkesi, hediye ve ağırlama ilkesi, insan hakları, insan kaynakları ilkeleri, terörle mücadele ilkesi ve suç kazançlarının önlenmesi ilkeleridir. Banka bu ilkelere bağlı kalarak hareket etmektedir. Yeni işe alınan personel eğitimleri sırasında disiplin ve etik kurallar eğitimi verilmektedir. Yeni atanan şube müdürlerine usulsüzlük ve suistimalleri belirlemek için önerilerde bulunulmakta ve daha önce bankada yaşanan tecrübeler aktarılmaktadır. Bu eğitimler “kariyerime başlarken”, “kariyerimde yükselirken” isimleri altında verilmektedir. Bunun dışında banka teftiş kuruluna usulsüzlük suistimal, rüşvet ve yolsuzluk konularında bilgi verilmektedir. Banka tarafından yapılan denetimlerde yasalara aykırı ve yolsuzluk kapsamındaki işlemler tespit edilerek hukuki süreç başlatılmaktadır. Bu bağlamda banka personeline verilen eğitim bilgileri şu şekildedir;

Tablo 1. Z Bankası Personel Eğitim Tablosu

Eğitim Konusu	Eğitim Alan Personel Sayısı	Toplam Eğitim Saati
Yolsuzlukla mücadele	1.214	3.854
Etik ilkeler	673	337
İnsan hakları	673	2019

Kaynak: Z Bankası 2017 Sürdürülebilirlik Raporu, s.22.

Sürdürülebilirlik raporunun sorumlu bankacılık bölümünde bulunan çevresel ve sosyal risk değerlendirme modelinin 2016 ve 2017 yılları için; değerlendirilen proje sayısı, bunların hangilerine finansman sağlandığı ve belirlenen risk sınıflandırması ulusal ve uluslararası düzenlemeler referans alınarak bağımsız denetim kapsamında kontrol edilmiştir. Bankanın yenilenebilir enerji konusuna giren jeotermal enerji santrali, hidroelektrik enerji santrali, biyokütle enerji santrali, rüzgar enerji santrali ve güneş enerji santrallerine sağladığı kurumsal ve ticari kredilerin toplamı alınmış, toplam limit bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca bu konudaki kredi tahsis dosyaları incelenerek referans kabul edilmiştir. Uluslararası finans kuruluşları ve Avrupa bankalarıyla iş birliği yapılarak sağlanan

kaynaklar kontrol edilmiştir. Bu konuda imzalanan sözleşmeler ve hangi projelere finansman sağlandığına ilişkin incelemeler yapılmıştır.

Bankanın yenilenebilir enerji ile ilgili çalışmalarının sayısı, kurulmuş güç kapasitesi, bununla ilgili kredi tutarı seçilmiş bilgiler arasındadır. Banka yönetim kurulunun hazırladığı sürdürülebilirlik raporunun 35. sayfasında Z Bankası olarak yenilenebilir enerji finansmanında uluslararası finans kuruluşlarıyla yapılan ortak çalışmalar neticesinde elde edilen fon gelirlerinden faydalandığından bahsedilmiştir. Bankanın bu konu ile ilgili diğer açıklamalar şöyledir; yenilenebilir enerji ile ilgili olarak küçük ve orta ölçekli kuruluşlardan gelen kredi talepleri, uluslararası finans kurumlarından alınan kredilerle temin edilmektedir. Avrupa Yatırım Bankası ülkemize 2016 yılında “Orta Ölçekli Sürdürülebilir Enerji” programı kapsamında 111,2 milyon dolar kaynak oluşturmuştur. Yine aynı programda Avrupa İmar Kalkınma Bankası kanalıyla 55 milyon dolar kaynak temin edilmiştir.

Düşük karbon oranıyla büyüme ve karbonun etkisinin azaltılması ancak başka enerji kaynaklarının devreye girmesi ile sağlanabilir. Yenilenebilir enerji alanında yapılan yatırımlar iklim değişikliği konusundaki çabalar ve sosyal kalkınma hedefleri ile ilgilidir. Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (IRENA)’nın 2017 yılı raporunda; işsizlik probleminin yenilenebilir enerji alanına yapılan istihdam ile ortadan kalkabileceği belirtilmiştir. Güneş, rüzgâr gibi temiz enerji kaynakları baz alınarak hazırlanan bu raporda dünya genelinde yenilenebilir enerjide %1,1 oranında artış olduğu ve bu durumun 2016 yılında dünya genelinde 9.800.000 personel istihdam artışı yarattığı ifade edilmiştir. Yine IRENA raporuna göre ülkemizde ise temiz enerji 2017 yılında 94.400 insana iş alanı yaratmıştır. Banka yenilenebilir enerjinin ülke ekonomisine sağladığı katkıların ve geri dönüşümünün farkındadır ve enerjiye finansman yaratma konusunda özveri ile çalışmaktadır. Bankanın 2017 yılı raporlarına bakıldığında genel enerji projeleri içinde yenilenebilir enerji oranının %46 olduğu, toplamda proje kaynak yaratma portföyünün ise %25 olduğu görülmektedir. Banka tüm bu çalışmalar ve sağladığı kaynaklarla iklim değişikliği riski ile mücadeleye katkıda bulunmaktadır. 2017 yılında Z Bankası 232 enerji projesine destek sağlamıştır.

Tablo 2. Z Bankası 2017 Yenilenebilir Enerji Finansman Portföyü

Türü	Adet	Kredi Tutarı	Risk Tutarı	Taahhüt Tutarı	Kurulu Güç
BES- Biyokütle Enerji Santrali	5,0	70,5 (Milyon \$)	19,5 (Milyon \$)	51,0 (Milyon \$)	44,9 (MW)
GES- Güneş Enerji Santrali	213,0	265,5	242,2	16,1	287,4
HES- Hidroelektrik Santrali	5,0	264,1	186,7	77,4	683,5
RES- Rüzgâr Enerjisi Santrali	6,0	170,8	135,3	35,5	236,0
JES- Jeotermal Enerji Santrali	3,0	122,0	69,7	52,3	103,5
Toplam	232,0	892,9	653,4	232,3	1.355,5

Kaynak: Z Bankası 2017 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu, s.35.

Z Bankası Sınırlı Güvence Raporu'nun seçilmiş bilgilerinden KOBİ'ler için oluşturulan kredilerin toplamı belirtilmiştir (Sürdürülebilirlik raporu, s.39). 2016 ve 2017 yılları için bankanın KOBİ'lere kullandığı krediler, bu kredilerin uluslararası finans kaynakları ve sözleşmeleri belirlenmiştir. KOBİ'lere kullanılan krediler BDDK'ya iletilen KR207 formları üzerinden hesaplanmış ve teyit işlemi gerçekleştirilmiştir.

Z Bankasının sürdürülebilirlik raporunun KOBİ konusunda açıklamaları şu şekildedir; KOBİ'lerin verimini ve piyasadaki gücünü artırmak amacıyla bu alana özel kredi ve finansman desteği sağlanmaktadır. Z Bankası 2016 ve 2017 yıllarında Avrupa Yatırım Bankası şartlarına uyan ve personel sayısı 250 ile 3.000 arasında olan işletmeler için oluşturulan finansman desteğinin kullanılması için çalışmalar yapmış ve bu çalışmalarına halen devam etmektedir. Japonya ve Kore'de bulunan iki banka ile anlaşmalar yapılmış, bu ilkelere belirli sektörlerle hizmet veren firmaların yatırım ihtiyaçlarına yönelik kredi desteği sağlanmıştır. Z Bankası, KOSGEB ile ortak çalışmalar neticesinde 2017 yılı faizsiz işletme sermayesi finansman desteği veren bankalar arasında yer almıştır. KOBİ'lere destek vermek amacıyla üye sayısı 82.000 civarında olan, bankanın internet sitesinde yatırım danışmanlığı hizmeti verilmiş ve bu konuları da içeren tanıtım toplantısı düzenlenmiştir. Z Bankası'nın seçilmiş bilgileri arasında tarım ve hayvancılık için işletmelere verilmiş toplam nakdi kredi miktarının tutarları da yer almıştır (Z Bankası Sürdürülebilirlik Raporu s.40)

Bankanın 2016 ve 2017 yıllarında tarım ve hayvancılık alanında kullandığı nakdi kredilerin kontrolleri sağlanmıştır. Tarım ve hayvancılık sektörü için kullanılan nakdi kredi tutarı BDDK'ya bildirilen KR202 formlarında canlı kredilerin ayrımı yapılarak tarım ve hayvancılık sektörleri için A-B finansman kodları kullanılarak sektörel kırılımlar ile tespit edilmiştir.

Z Bankası Sürdürülebilirlik Raporunun 40. sayfasında bulunan tarım ve hayvancılıkla ilgili banka yaklaşımını anlatan beyan şu şekildedir; Z Bankası tarım ve hayvancılık sektörünün ülkemiz için önemini bilmekte ve bunun için krediler vererek ekonomiye katkıda bulunmaktadır. Z Bankasının bu sektör için sağladığı kredi çeşitleri arasında traktör kredisi, tarım arazi araçları kredisi, tarım teçhizat kredisi, büyükbaş hayvan besi işletme ve süt kredisi, büyükbaş hayvan temin kredisi, seracılık kredileri gibi krediler bulunmaktadır. 2017 yılı için tarım ve hayvancılık sektörüne sağlanan kredi tutarı 3.000.000.000 TL seviyesini geçmiştir. Yine bu sektörde hizmet veren Z Bankası müşterileri için "İmece Kart" çıkarmış, bu kartla ilk altı aylık dönem için ödeme talep edilmemiştir. Banka tarım müşterilerine daha iyi hizmet vermek amacıyla, birtakım şubelere tarım servisleri açmış ve tarım alanında doğrudan pazarlama ekipleri oluşturmuştur.

Bağımsız denetçinin seçilmiş bilgiler arasına aldığı diğer bir konu; TEMA Vakfı ile ortak çalışmalar sonucu ülke genelinde dikilen fidan adedi olmuştur (Z Bankası sürdürülebilirlik raporu s.64) Z Bankası yönetim kurulunun raporda yaptığı açıklamalar şu şekildedir; bankacılık alanında

kâğıt tüketimi oldukça fazla bir yer tutmaktadır. Z Bankası atık kâğıt oluşumunu engellemek ve kâğıt tüketimini ortadan kaldırmak için dijitalleşme çalışmalarına önem vermektedir. 2017 yılının yedinci ayında uygulanmaya başlanılan dekont çıktı kodları değişikliği ile geriye kalan beş ay için 11.900.000 adet dekontun basımı yapılmamış ve büyük ölçüde kâğıt tasarrufu sağlanmıştır. Z Bankası müşterilerine ekstrelerini internet kanalıyla almaları için yönlendirmeler yapmış ve bu sayede banka müşterilerinin %67'lik kısmı e-ekstre uygulamasına geçmiştir. Kâğıt ekstre isteyen müşterilere ise endüstriyel ormanlardan elde edilen sertifikalı kağıtlar kullanılmıştır. Ayrıca banka çalışma ortamının ürettiği 245.570 kg atık kâğıt TEMA Vakfı ortak çalışması ile imha edilmiş ve bu vakfa verilmiştir. TEMA Vakfı ağaçlandırma projesi kapsamında 100 kg kâğıt için bir fidan dikilmektedir. Z Bankası adına bu bağlamda 5 yılda 17.355 tane fidan TEMA Vakfı tarafından dikilmiş ve bankanın adını taşıyan beş tane orman oluşmuştur. Yine kâğıt tüketimini azalmak için 2017 yılının son altı ayında pilot bölgelerde dijital uygulaması başlatılmış ve 42.000 sayfa kâğıt tasarrufu sağlanmıştır.

Tablo 3. Z Bankası Adına TEMA Vakfı Tarafından Dikilen Ağaç Sayıları

Yıllara Göre Şehirlerdeki Ormanlarda Yer Alan Ağaç Sayıları		
Yıllar	Yeri	Ağaç Sayısı
2013	Manisa/Salihli	3.800
2014	KKTC/Lefkoşa	2.664
2015	Çanakkale/Ulupınar	2.504
2016	Balıkesir/Balya	3.387
2017	Çanakkale/Lâpseki	5.000

Kaynak: Z Bankası 2017 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu, s.64.

“Yeteneklere Yatırım” başlığı altında yer alan personel başına ortalama eğitim süre bilgilerinin kadın/erkek çalışan ayrımı da yapılarak 2016 ve 2017 yılları için bağımsız denetim dahilinde kontrolleri yapılmıştır. Yapılan hesaplamalarda yıl içerisinde personele verilen toplam eğitim saatinin, güvenlik görevlileri hesaplamaya alınmadan çalışan sayısına bölünmesiyle gerçekleştirilmiştir. “Sosyal Performans Verileri” altında yer alan iş sağlığı ve güvenliği göstergelerini içeren bilgiler 2016 ve 2017 yılları için denetim dahilinde incelenmiştir. Bu konudaki veriler Banka'nın iş sağlığı ve güvenliği politikaları ve mevzuatı göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Çalışanların doldurduğu iş kazası formları ve hastane raporları dikkate alınarak hesaplamalar gerçekleştirilmiştir. Hesaplamalara esas formüller şu şekildedir:

Kaza sıklık oranı: Toplam kaza sayısı / (Toplam çalışma saati-Kayıp saat) * 200.000

Meslek hastalığı oranı (ODR): Meslek hastalığı sayısı * 200.000 / Toplam çalışma saati

Kayıp Gün Oranı: Toplam kayıp gün sayısı * 200.000 / Toplam çalışma saati

Devamsızlık oranı (AR): Kayıp iş saati / Toplam çalışma saati

Tablo 4. Z Bankası 2015-2016-2017 Yılları İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sayıları

İş Sağlığı ve Güvenliği	2015		2016		2017	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Kaza Sayısı	11	7	75	28	25	10
Ölümlü Kaza Sayısı	0	1	0	0	0	1
Meslek Hastalığı Sayısı	0	0	0	0	0	0
Kaza Nedenli Eksik Gün	2	5	133	40	550	246
Kaza Sıklık Oranı	0,086	0,057	0,59	0,23	0,196	0,083
Meslek Hastalığı Oranı	0	0	0	0	0	0
Kayıp Gün Oranı	0,016	0,041	1050	0,331	4,312	2,031
Devamsızlık Oranı	0	0	0	0		0

Kaynak: Z Bankası 2017 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu, s.77.

Banka yönetim kurulunun sunduğu ve denetim firmasınca belirlenen diğer seçilmiş bilgi, toplam personel sayılarıdır (Z Bankası sürdürülebilirlik raporu, s.75). Sürdürülebilirlik raporunda “Fırsat Eşitliği ve Çeşitlilik” başlığı ile sunulan cinsiyete göre personel ve üst yönetim çalışan dağılımı verileri ile performans göstergeleri bölümünde yer alan sosyal performans göstergelerinin 2016 ve 2017 yılları için bağımsız denetim kapsamında kontrolleri sağlanmıştır. Bu raporda bulunan personel sayıları ve kadın/erkek yüzdeleri, iştiraklerde çalıştırılarak Banka’ya geri dönüşü sağlanan çalışanlar (2016 yılı için 25, 2017 yılın için 23 kişi) dâhil edilmeden hesaplanmıştır.

Tablo 5. Z Bankası Cinsiyet ve Yaşa Göre Personel Sayısı

Personel Sayısı	2015		2016		2017	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Toplam Personel Sayısı	12.864	12.293	12.669	12.087	12.755	12.113
Tam Zamanlı Personel Sayı	25.157		24.719		24.806	
Yarı Zamanlı Pers.Sayısı	0		37		62	
50 Yaş Üstü	63	190	56	172	60	175
30-50 Yaş Arası	10.272	9.978	10.651	10.291	10.924	10.484
30 Yaş Altı	2.529	2.125	1.962	1.624	1.771	1.454

Kaynak: Z Bankası 2017 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu, s.75.

Tablo 6. Z Bankası Eğitim Durumuna Göre Personel Sayısı

Öğrenime Göre	2015		2016		2017	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Ortaokul	2	93	2	83	2	75
Lise	1.655	2.755	1.562	2.686	1.476	2.607
Yüksekokul (2-3 Yıllık)	233	322	219	319	213	341
Yüksekokul (4 yıllık)	10.444	8.656	10.339	8.512	10.510	8.586
Yüksek Lisans	527	461	544	478	550	493
Doktora	3	6	3	9	4	11

Kaynak: Z Bankası 2017 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu, s.75.

Z Bankası denetiminde kullanılan diğer bir veri grubu ise personele verilen eğitimin saat toplamlarıdır (Z Bankası sürdürülebilirlik raporu, s.76). Banka tarafından yıl içinde personele verilen eğitimler dikkate alınarak hesaplama yapılmıştır. Personel başı eğitim saati yıl içinde personele verilen toplam eğitim saatinin personel sayısına bölünmesiyle hesaplanmıştır. Buna ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 7. Z Bankası Personel Eğitim Saati

	2015		2016		2017	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Personel Başına Eğitim Saati	22,9	26,4	13,59	18,73	19,0	24,2

Kaynak: Z Bankası 2017 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu, s.76.

Bağımsız denetim kuruluşu tarafından bankanın sınırlı güvence raporu kapsamında seçilmiş veriler içinde incelenen uluslararası kredi kurumlarından sürdürülebilir konulu aldığı kredi tutarları Tablo 8’de gösterilmiştir (Z Bankası sürdürülebilirlik raporu, s.81).

Tablo 8. Z Bankası Tarafından Uluslararası Finans Kurumlarından Alınan Krediler

Uluslararası	İmza Tarihi	Tutar	Vade	Kullanım Nedeni
Finans Kur.			(Yıl)	
Avrupa Yatırım Bankası (EIB)	13.04.2009	€ 250.000.000	12	KOBİ'lerin finansmanı
	09.12.2011	€ 150.000.000	10	KOBİ'lerin finansmanı
	28.06.2012	€ 75.000.000	12	MidSEFF Prg. kapsamında enerji projelerinin finansmanı
	04.12.2013	€ 150.000.000	8	KOBİ'ler ve çalışanı 250 ile 3000 arası işletmelerin finansmanı
	09.05.2014	€ 200.000.000	10	EIB kriterlerine uyan konutlara verilecek kredilerin finans.
	30.10.2015	\$ 221.200.000	10	KOBİ'ler ve çalışanı 250 ile 3000 arasını işletmelerin finansmanı
	01.12.2016	\$ 111.200.000	13	MidSEFF Prg. kapsamında r enerji projelerinin finansmanı
		\$ 47.600.000	10	KOBİ'ler ve çalışanı 250 ile 3000 arasını işletmelerin finansmanı
	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD)	27.10.2011	\$ 6.660.000	15
28.06.2012		€ 50.000.000	12	MidSEFF Prg. kapsamında r enerji projelerinin finansmanı
		€ 25.000.000		WiB Programı kapsamında kadın girişimcilerin finansmanı
09.05.2013		€ 15.000.000	7	TurSEFF Programı enerji verimliliği projelerinin finansmanı
		€ 10.000.000		TuRAFF Programı tarım alanında yapılan yatırımların finansmanı
18.12.2013		€ 50.000.000	12	MidSEFF Prg. kapsamında r enerji projelerinin finansmanı
		\$ 12.500.000		WiB Programı kapsamında kadın girişimcilerin finansmanı
19.12.2014		\$ 90.000.000	5	TurSEFF Programı enerji verimliliği projelerinin finansmanı
		\$ 25.000.000		TuRAFF Programı tarım alanında yapılan yatırımların finansmanı
30.03.2015		\$ 60.000.000	7	TurSEFF Programı enerji verimliliği projelerinin finansmanı
		\$ 15.000.000	15	
		\$ 55.000.000	5	TurWiB Programı kapsamında kadın girişimcilerin finansmanı
21.10.2016		\$ 55.000.000	12	MidSEFF Prg. kapsamında r enerji projelerinin finansmanı
06.12.2017		\$ 55.000.000	7	TurSEFF Programı enerji verimliliği projelerinin finansmanı
ROPARCO	09.12.2010	€ 50.000.000	12	Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği projelerinin finansmanı
	01.03.2013	€ 50.000.000	10	Türkiye enerji verimliliğine uyan konut kredileri finansmanı
OPIC	10.12.2014	\$ 220.000.000	14	KOBİ'ler, kalkınma öncelikli bölge ve kadın girişimcilerin finans.
IFC	28.12.2017	\$ 125.000.000	9	Konut kredilerinin finansmanı

Kaynak: Z Bankası 2017 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu, s.81.

Sera gazı salımları, raporlama yılının tamamında enerji tüketimlerinden kaynaklanan karbon emisyonlarını ifade etmektedir. Sera gazı salımları Kapsam 1 (Doğrudan Sera Gazı Emisyonları), Kapsam 2 (Dolaylı Sera Gazı Emisyonları) ve Kapsam 3 (Diğer Dolaylı Sera Gazı Emisyonları) olmak üzere 3 farklı alanda hesaplanmıştır. Z Bankası sera gazı salımları tablosuna ilişkin yapılan açıklamada; çevre ile ilgili verilere İstanbul'da bulunan genel müdürlük binalarının dahil olduğu, personelle ilgili olan verilerin genel müdürlük personelinin dikkate alınarak hesaplamalarının yapıldığı belirtilmiştir. 2016 yılı sera gazı salım hesaplamalarında personel servisi dikkate alınmış, kapsam 3 sera gazı salımı hesaplamasına 2017 yılında personelin taksi, uçak ve otobüs kullanımı da eklenmiştir (Z Bankası sürdürülebilirlik raporu, s.74).

Tablo 9. Z Bankası Sera Gazı Salımları Tablosu

Sera Gazı Salımları (ton CO ₂)	2015	2016	2017
Kapsam 1	3.431,0	4.455,0	4.886,0
Kapsam 2	19.799,0	17.663,0	21.248,0
Toplam Sera Gazı Salımları	23.230,0	22.118,0	26.134,0
Çalışan Başına Salımlar	5,1	4,6	5,6
Kapsam 3	-	1.431,0	2.461,0
Enerji Tüketimleri (Gj)	2015	2016	2017
Elektrik	125.687,0	143.047,0	136.662,0
Doğalgaz	45.778,0	59.243,0	66.681,4
Toplam Enerji Tüketimi	171.465,0	202.290,0	203.343,0
Su Tüketimleri (m ³)	2.015,0	2.016,0	2.017,0
Şebeke Suyu (Mavi)	112.466,0	119.980,0	105.559,0
Atık Su (Gri)	4.028,0	0,0	0,0
Kaynak Suyu (Yeşil)	12.271,0	1.839,7	7.148,0
Çalışan Başına Su Tüketimi	27,0	25,0	24,0
Atıklar (ton)	2015	2016	2017
Geri Dönüştürülen Tehlikeli Atıklar	-	-	3.126,0
Geri Dönüştürülen Tehlikesiz Atıklar	-	1.285,0	2.659,3

Kaynak: Z Bankası 2017 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu, s.74.

3.4. İlgili Sorumluluklar

Z Bankası'na ilişkin düzenlenmiş sınırlı güvence raporunun seçilmiş bilgilerden sonraki bölümünü “İlgili Sorumluluklar” oluşturmaktadır. Z Bankası'nın sürdürülebilirlik raporu bilgilerinin doğruluğundan, seçilmiş bilgilere ait verilerin raporlama standartlarına uygun olarak oluşturulmasından Z Bankası yönetimi sorumludur. Yine iç kontrol sisteminin planlanması, yürütülmesi ve devam ettirilmesinden, buna bağlı olarak seçilmiş bilgilerin hata ve suiistimalden kaynaklı maddi bir yanlış beyanat içermediğinden de banka yönetimi sorumludur.

Bağımsız denetim kuruluşunun sorumluluğu ise; gerçekleşen sınırlı güvence hizmetine istinaden, seçilmiş bilgilerin tüm önemli yönleriyle raporlama standartlarına uygun şekilde açıklanmadığı kanaatinin oluşmasına neden olacak bir durumun dikkat çekip çekmediğine ilişkin görüş bildirmektir.

Z Bankası için hazırlanan sınırlı güvence raporu, bankanın sürdürülebilirlik performansı ve çalışmalarının belgelenmesine yardımcı olmak adına banka yönetim kurulu için hazırlanmıştır. Bankanın seçilmiş bilgileri kullanarak sınırlı bağımsız güvence raporu hazırlatması sorumluluklarını gerçekleştirdiğini kanıtlamak içindir. Bu nedenle güvence raporunun sürdürülebilirlik raporu içinde yer almasına müsaade edilmiştir. Mevzuat hükümleri ve yapılan anlaşma haricinde Z Bankası dışında kişi veya herhangi bir kuruma karşı sorumluluk kabul edilmeyecektir.

3.5. Gerçekleşen Güvence Hizmeti

Bağımsız güvence raporu kapsamında verilen hizmet KGK'nın yayınlamış olduğu GDS 3000 hükümlerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. GDS 3000 çerçevesinde hazırlanan bu güvence raporu makul güvence raporu ile karşılaştırıldığında kapsamı oldukça dardır. Yine sınırlı güvence raporu çalışmaları esnasında kanıt elde etme anlamında gerçekleşen işlemlerin niteliği, zaman planı ve kapsamı makul güvence raporuna göre önemli ölçüde dardır.

Z Bankası için gerçekleştirilen sınırlı güvenceye ait prosedürlerin içeriğini oluşturan unsurlar şunlardır; çalışmaya başlarken banka yöneticileri ile görüşmeler yapılmış ve yönetimin verdiği sürdürülebilirlik raporuna ilişkin bilgilerden örneklem seçilmiş ve incelenmiştir. Seçilmiş bilgilerin raporlanmasına ait kontrollerin tasarımı ve uygulaması değerlendirilmiştir. Banka yönetimi tarafından ortaya konulan seçilmiş bilgilerin derlenmesi ve hazırlanması için örnekleme bazında sınırlı testler uygulanmıştır. Verilerin raporlanması aşamasında analitik prosedürlerin uygulaması gerçekleştirilmiştir.

3.6. Sınırlamalar

Bağımsız denetim mesleğinin yanlış beyanlardan, mesleğin doğal yapısından ve iç kontrol sisteminden kaynaklanan doğal sınırlamaları bulunmaktadır. Bağımsız denetim sırasında finansal tablolarla hata ve hileleri bulmak, finansal olmayan verilere ilişkin denetime göre çok daha kolaydır. Finansal olmayan veriler işletme bazında değişiklik gösterebilir, doğru kabul edilen oranlar ve tutarlar

referans alınırken karar vermek güçleşebilir, bu nedenle güvence denetimi daha çok doğal sınırlamalar içermektedir.

Z Bankası sınırlı güvence raporunda sınırlamalara ilişkin açıklamalar şu şekilde yapılmıştır; güvence hizmetinin konusu ele alınarak objektif bir değerlendirme yapıldığında, raporda finansal olmayan bilgilerin değerlendirilmesi yapılmıştır, bu durum finansal bilgilere oranla çok daha fazla doğal sınırlamalar içermektedir. Finansal olmayan bilgilerin güvence denetimi yapılırken bir kurum tarafından belirlenmiş uygulama kıstası bulunmamaktadır, bu nedenle önemli derecede farklı ölçümlerin yapılması ve karşılaştırma seviyesini etkileyecek ölçüde farklılık olmakla birlikte kabul edilebilir ölçüm teknikleri kullanılabilir. Bu ölçüm tekniklerinin hassaslık düzeyi de değişken olabilmektedir. Ayrıca bahsedilen bilgiler, ölçüm teknikleri ve bunların hassasiyetlik durumu zamanla değişkenlik gösterebilmektedir. Bu sebeple seçilmiş bilgilerin ulusal ve uluslararası standartlar dikkate alınarak ve okunarak değerlendirilmesi önemlidir.

Seçilmiş bilgiler arasında yer alan değişik enerji ölçümlerinin megavat saate ve tüketilen enerjinin karbon emisyonuna çevrilerek işlem yapılması; şirket içinden elde edilen bilgilere, faktörlere veya bağımsız üçüncü taraflara sunulan bilgilere ve etkenlere bağlıdır. Bu nedenle şirket tarafından sunulan ölçümlerle ilgili çevirme işlemi ve üçüncü taraflarca sunulan bilgiler güvence hizmeti çalışmasına dahil edilmemiştir.

3.7. Etik Kurallar ve Kalite Kontrol

Raporun bu bölümünde denetim kuruluşunun etik kurallarla ilgili GDS 3000 hükümlerine uygun olarak yaptığı açıklama şu şekildedir; muhasebe mesleği için Muhasebeciler için Uluslararası Etik Standartlar Kurulu (IES-BA) tarafından yayınlanmış olan profesyonel muhasebeciler için etik kural hükümleri olan, dürüstlük, tarafsızlık, mesleki özen, mesleki yetkinlik ve gizlilik ilkeleri benimsenerek uyum gösterilmiştir. Ayrıca KKS1 hükümlerini uygulayarak, etik kurallar standardına, mevzuata, kanun ve yönetmelik hükümlerine uyum sağlayan güçlü bir kalite kontrol sistemine sahip bulunmaktadır.

3.8. Sınırlı Güvence Raporu Sonuç Bölümü

Z Bankası Sınırlı Güvence Raporu sınırlı güvence denetim hizmeti uygulanarak hazırlanmış, görüş bildirilirken seçilmiş bilgilere göre değerlendirme yapılmıştır. Güvence hizmeti çalışması ve buna bağlı uygulanan prosedürler neticesinde, “Z Bankası sürdürülebilirlik raporunda bulunan seçilmiş bilgiler tüm önemli yönleriyle ele alınarak incelenmiş ve raporlama rehberine uygun biçimde hazırlanmadığı yönünde herhangi bir bulguya rastlanmamıştır” ifadesi kullanılmıştır. Sınırlı güvence raporunun sonuç kısmı GDS 3000 hükümlerine göre doğru ve tam olarak yazılmıştır. Bu kısımda varılan görüş neticesinde herhangi başka bir yorum yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya piyasasında var olan şirketler arasında ticaretin çoğalmasıyla birlikte işletmelerden talep edilen veriler değişmektedir. Güvence denetim hizmeti finansal bilgilere uygulanabildiği gibi finansal olmayan bilgiler için de uygulanabilmektedir. Bu bilgilerin üçüncü taraftarlarca güvence denetiminden geçirilerek onaylanması işletmeye duyulan güveni artırmaktadır. Güvence denetim işini bağımsız denetçiler ve konunun uzmanı meslek mensupları KGK hükümlerine göre gerçekleştirirler. Güvence Denetim Standardı 3000 güvence denetim standartlarının esasını oluşturmaktadır. Diğer güvence denetim standartlarından herhangi birinin uygulanması aşamasında, GDS 3000 hükümleri devreye girmekte ve işleyişi yönlendirmektedir. Güvence denetimi uygulayıcıları denetim çalışmaları sonucunda makul güvence veya sınırlı güvence verebilirler. Güvence denetiminin farklılığı süreçte üç tarafın varlığının söz konusu olmasıdır. Güvence denetim raporu ile; üçüncü taraf (uygulayıcı) verilerini sunan işletmenin bilgilerine ait kalite, çalışmalarının doğruluğu ve denetim sonucunda ulaşılan görüşü hizmeti talep eden tarafa sunar. Bu nedenle güvence denetimi; hizmeti veya bilgiyi talep eden, bilgiyi sunan ve güvence hizmetini uygulayan üç taraftan oluşmaktadır. Ayrıca hizmeti talep eden taraf çoğunlukta bilgiyi sunan tarafla aynı olmaktadır. Güvence hizmeti talep edilen işletmeler genellikle finans, banka, sigorta ve emeklilik şirketleridir, yani hizmet işletmeleridir (Altıntaş, 2011).

Amerika’da yaygın olarak uygulanan güvence hizmetleri ülkemizde henüz gelişme aşamasındadır. Küreselleşme ve bilgiye duyulan ihtiyacın artması ile birlikte ülkemizde güvence hizmeti uygulamaları artacak ve mutlaka gelişecektir. Bu nedenle muhasebe mesleğini icra eden meslek mensuplarının denetim işini gerçekleştirdiği düşünülürse; muhasebe işinin tanımına yeni görevler eklenecektir. Günümüzde meslek mensuplarının yoğunlukla finansal tablolar için uygulanan bağımsız denetim üzerine çalışmakta ve bu yönde tecrübe ve bilgiye sahip oldukları görülmektedir. Ülkemizde güvence hizmetlerinin azlığı nedeniyle, bu konuda bilgi ve tecrübe eksikliği bulunmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla KGK, meslek odaları ve SPK’nın desteği ile “güvence hizmetleri denetimi” konusunda eğitim çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Muhasebe mesleğinde çalışan meslek mensuplarının kendilerini geliştirmek amacıyla, güvence hizmeti konusunda eğitimlerini tamamlaması ve yetkinlik kazanması gerekmektedir.

Bu çalışma, ülkemizde güvence denetiminin yaygınlaşmadığını, yalnızca kurumsal yapıya sahip firmaların kendi çalışmalarının doğruluğunu kanıtlamak amacıyla; sürdürülebilirlik ve entegre raporları gibi raporlarının güvence denetimine tabi tutulduğunu göstermektedir. Bu çalışmaya konu olan sürdürülebilirlik raporunda olduğu gibi, farklı sektör ve büyüklükteki firmaların değişik dönemlerdeki benzer raporları üzerinde dönemseller çalışmalar yapılabilir.

YAZARLARIN BEYANI

Bu çalışmada, Araştırma ve Yayın Etiğine uyulmuştur, çıkar çatışması bulunmamaktadır ve finansal destek alınmamıştır.

AUTHORS' DECLARATION

This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support.

YAZARLARIN KATKILARI

Çalışma Konsepti/Tasarım- NU, ZY; Yazı Taslağı- NU, ZY; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- NU, ZY; Son Onay ve Sorumluluk- NU, ZY.

AUTHORS' CONTRIBUTIONS

Conception/Design of Study- NU, ZY; Drafting Manuscript- NU, ZY; Critical Revision of Manuscript- NU, ZY; Final Approval and Accountability- NU, ZY.

KAYNAKÇA

- AICPA. (2022). *Professional Standards AU, Section 320-9*. <https://www.aicpa.org/cpe-learning/publication/aicpa-professional-standards-p>
- Altıntaş, N.N. (2011). *Bağımsız Denetim ve Vergi Denetimi Dışındaki Güvence Hizmetleri*. Türkmen Kitabevi.
- Dinç, E., & Atabay, E. (2016). Güvence Denetim Standartları ve Güvence Denetim Süreci. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (21) Muhasebe Denetimi Özel Sayısı, 1527-1541. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1013743>
- Kardeş, S., Özbirecikli, M., Uzay, Ş., & Uyar, S. (2015). *Bağımsız Denetim*. Ankara Ofset Basım Matbaacılık Ltd.Şti.
- KGK. (2015a). *Bağımsız Denetim Standardı 700 - Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama*. (Resmî Gazete Sayı 29524). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2021_Seti/BDS%20700.pdf
- KGK. (2015b). *Güvence Denetim Standardı 3000 - Tarihi Finansal Bilgilerin Bağımsız Denetimi veya Sınırlı Bağımsız Denetimi Dışındaki Güvence Denetimleri*. (Resmî Gazete Sayı 29524). https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2021_Seti/GDS_3000.pdf
- Örten, R., Kaval, H., & Karapınar, A. (2018). *Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları*. Gazi Kitabevi.

- Yanık, S., & Öztürk, C. (2016). Türkiye Denetim ve Güvence Standartları Kapsamında İleriye Yönelik Finansal Bilgiye İlişkin Güvence Raporlarının GDS 3400 Açısından İncelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, (18)1, 127-158.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mbdd/issue/55001/754826>
- TÜRMOB. (2018). Z Kuşağı İçin Yol Haritası. *Bilanço Dergisi*, (243), 24-30.
<https://turmob.org.tr/ekutuphane/fd3d4351-0dff-4935-892f-9e6219de3315/bilanco-dergileri/1>